



ขอสรุปและขอเสนอแนะ

พระอินทร์ เป็นเทพที่รู้จักกันดีในอินเดียมาแต่สมัยโบราณ มีหลักฐานในคัมภีร์-
ฤคเวท แสดงให้เราเห็นว่าในสมัยที่ชาวอารยันนับถือคัมภีร์ฤคเวท เป็นคัมภีร์สำคัญใน
ทางศาสนา คือตั้งแต่สมัยอารยันแรกเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอินเดียนั้น ก็มีความนิยมนับถือ
พระอินทร์มากที่สุด ในจำนวนเทวดามากมายหลายองค์ที่ชาวอารยันยุคหนึ่งนับถือกัน เพราะ
บทสวดที่สรรเสริญพระอินทร์นั้นมีจำนวนถึงหนึ่งในสี่ของบทสวดทั้งหมดในคัมภีร์ฤคเวท
นอกจากนี้ยังมีหลักฐานปรากฏต่อไปว่าพระอินทร์น่าจะเป็นเทพที่ชาวอารยันรู้จักมาก่อน
ที่จะเริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอินเดียเสียอีก ทั้งนี้ก็ดูจากคัมภีร์อเวสตะของชาว-
อิหร่านซึ่งเป็นเผ่าพันธุ์เดียวกับพวกอารยันนั่นเอง ก็ปรากฏว่ามีชื่อพระอินทร์อยู่ แต่
พวกอิหร่านถือว่าพระอินทร์เป็นพวกโทวะ หรือเทวะ ซึ่งหมายถึงอมมนุษย์ชั่วร้ายและ
เป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับพวกอหุระซึ่งเป็นฝ่ายดี นอกจากนี้ยังมีชื่อเทพองค์หนึ่งของ
อิหร่านคือ Verethragna ซึ่งตรงกับสมญาของพระอินทร์ในสมัยฤคเวท ว่า
Vrtrahan ผู้ประหารวฤตระ ก็แสดงให้เห็นว่า พระอินทร์เป็นที่รู้จักในหมู่
ชาวอารยันมานานตั้งแต่ก่อนที่จะแยกออกไปเป็น 2 พวก คืออารยันในอิหร่าน กับ
อารยันในอินเดียเสียอีก ชาวอารยันในสมัยพระเวทเคารพบูชาพระอินทร์เป็นอย่างมาก
มากด้วยเหตุ 3 ประการคือ

- 1) พระอินทร์เป็นเทพแห่งบรรยากาศ ผู้ประทานฝนอันจำเป็นยิ่งแก่ชาวอารยัน
- 2) พระอินทร์เป็นเทพนักรบ ผู้ประหารพวกอสูรผู้ก่อให้เกิดความแห้งแล้ง
- 3) พระอินทร์เป็นเทพนักรบผู้นำชาวอารยันให้รบชนะพวกอื่น เช่น ชาวพื้นเมือง
เค็มของอินเดีย และแม่แก่พวกอารยันด้วยกันเอง

บทสวดสรรเสริญพระอินทร์ในคัมภีร์ฤคเวทจึงมักพรรณนาถึงอิทธิฤทธิ์ของพระองค์และสิ่ง
ที่พระองค์ประทานแก่ผู้ที่สวดอ้อนวอนขอจากพระองค์ตามที่เขารำรณา ตลอดจนอำนาจ

ของพระองค์ซึ่งกล่าวกันว่ามีมากถึงขนาดที่ เป็นผู้สร้างจักรวาลด้วย คัมภีร์ฤคเวทกล่าวถึงพระองค์ไว้มากทั้งเรื่องอุปนิสัย วัตรกรรม ความยิ่งใหญ่ของพระองค์ และเรื่องชายาว่า พระองค์มีชื่อยาชื่อ อินทราณี หรือสัจจ์ พระองค์เป็นเทพแห่งบรรยากาศผู้ปรกตทรงรถเทียมม้าในการสงคราม ปรกตทรงวัชระ และโปรดเสวยน้ำโสมอย่างยิ่ง ส่วนกำเนิดของพระองค์คนต่างจากเทพผู้ยิ่งใหญ่ในสมัยหลัง ๆ ซึ่งเป็นสวยามัญ แต่พระอินทร์มีทั้งบิดาและมารดา ต่อมาในสมัยหลัง ๆ ความนิยมนับถือพระอินทร์ก็ยังคงมีอยู่ แม้ว่าเรื่องราวของพระองค์จะค่อยเปลี่ยนไปบ้างก็ตาม ความเชื่อและความนิยมนับถือพระอินทร์เท่าที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤตจึงมีต่อเนื่องกันมาไม่ขาดสายนับแต่สมัยพระเวท สติกา จนถึงสมัยพราหมณะ มหาकाพย์ ปุราณะ แม้จนกระทั่งในสมัยปัจจุบัน แต่ในสมัยหลัง เมื่อชาวอารยันเปลี่ยนแปลงลัทธิความเชื่อไปบ้างนั้น ความเชื่อเรื่องพระอินทร์จึงเปลี่ยนออกไปจากสมัยโบราณ เมื่อมาถึงสมัยพราหมณะก็ว่า พระอินทร์เคยเสด็จออกมาเยี่ยมชมนมูจิ จนต้องขอให้เทพอื่น ๆ ช่วยเหลือ ส่วนในสมัยมหากาพย์และปุราณะ เมื่อชาวอารยันมีการเคารพพระเป็นเจ้าสูงสุด 3 องค์ พระอินทร์ก็เริ่มเสื่อมอำนาจลงจนกลายเป็นเทพชั้นรองลงมา และต้องตกอยู่ในอำนาจของพระศิวะบ้าง ต้องแพ้อุทธิพระกฤษณะซึ่งเป็นพระวิษณุอวตารลงมาบ้าง หรือแม้กระทั่งแพ้อุทธิพระอมฤตย์ก็เคยหลายครั้ง เช่น แพ้ท้าวพลิจอมแทตย์ และเมฆนาท โอรสท้าวราพณาสูร ราชาแห่งรากษส ความประพฤติของพระอินทร์ก็เสื่อมทรามลงถึงขนาดลอบเป็นชู้กับเมียผู้อื่น ฆ่าพราหมณ์ และชักชวนการบำเพ็ญตบะของผู้อื่นอยู่เสมอด้วยเกรงว่า ผู้นั้นจะได้ขึ้นไปครองสวรรค์แทนตน แม้กระนั้นพระอินทร์ก็ยังเป็นเทพที่รู้จักกันดีในวรรณคดีสันสกฤตทุกสมัย

ในวรรณคดีบาลี พระอินทร์ก็เป็นเทพที่รู้จักกันดีเช่นเดียวกัน วรรณคดีบาลีนิยมเรียกพระอินทร์ว่า ท้าวสักกะ และมีความแตกต่างจากพระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤตอยู่มาก เพราะท้าวสักกะนั้นมีกำเนิดแบบอุปมาตักะ คือเป็นผู้เกิดและโตเต็มที่ที่เดียวตามแบบกำเนิดของเทวดาในวรรณคดีบาลี ซึ่งถือว่าเป็นกำเนิดเพราะผลกรรมดีแต่ปางก่อน ท้าวสักกะปรากฏองค์ในฐานะเทพผู้เป็นอุปฐากรของพระพุทธเจ้า เป็นผู้คุ้มครองศาสนา และคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม ลักษณะของพระองค์เท่าที่ปรากฏในพระไตรปิฎกจึงเป็นเทพผู้ประพฤติธรรมจนถึงกับได้บรรลุนิโรคาบัน พระองค์จึงเป็นอริยบุคคล เป็นผู้ฝึกฝน

การฟังธรรม และในสมัยหลังวรรณคดีประเภทวรรณคดีกบของพระองค์ในฐานะที่เป็น
 ผู้คุ้มครองผู้ประพฤติธรรม พระองค์เคยเป็นศิลาบุญปฏิญาณของพระพุทธเจ้าขณะอาพาธ
 หนัก และได้แสดงความจงรักภักดีต่อพระพุทธเจ้าเป็นที่สุด ใฝ่คุณแลอาการจนหายแล้วจึงได้จึง
 กลับคว้างสั่นเป็นที่อยู่ของพระองค์ วรรณคดีบาลีกล่าวถึงประวัติของท้าวสักกะโดย
 ละเอียดยิ่งกว่าที่กล่าวถึงในวรรณคดีสันสกฤต หน้าที่สำคัญที่สุดของ
 ประพฤติวัตรที่เจ็ดประการตลอดชีวิต นอกจากนั้นกล่าวถึงที่อยู่ ทิพยสมบัติและชานา
 ของพระองค์ไว้โดยละเอียดยิ่งกว่าที่กล่าวถึงในวรรณคดีสันสกฤต หน้าที่สำคัญที่สุดของ
 พระองค์ที่ปรากฏในวรรณคดีบาลีคือ เป็นผู้คุ้มครองผู้ประพฤติธรรม การแสดงออกของ
 พระองค์จึงเป็นความเมตตากรุณาและมักช่วยผู้ใหญ่พ้นทุกข์ แต่สำหรับผู้ไม่ประพฤติธรรม
 พระองค์จะลงโทษ หรือสั่งสอนเพื่อให้กลับประพฤติธรรม นอกจากนี้ในวรรณคดีสันสกฤต
 บางเรื่องก็กล่าวถึงเรื่องที่พระองค์พยายามหาอุบายทำลายตบะของนักพรตซึ่งแสดงให้เห็น
 อิทธิพลของวรรณคดีสันสกฤตสมัยหลัง ๆ แต่เรื่องราวเหล่านี้ก็มีจำนวนน้อย พระอินทร์
 ในวรรณคดีสันสกฤตและบาลีจึงแตกต่างกันอยู่มากในบางเรื่อง แต่ในบางเรื่องก็คล้าย
 คลึงกัน แม้แต่นามส่วนใหญ่ของพระอินทร์ในวรรณคดีทั้งสองก็ตรงกันเพียงแต่การอธิบาย
 ที่มาของนามนั้น ๆ มีแตกต่างกันออกไป และพระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤตก็มีมาก่อน
 จึงน่าจะเป็นไปได้ว่า วรรณคดีบาลีรับเอาความนิยมนับถือพระอินทร์หรือท้าวสักกะมาจาก
 สันสกฤต เพราะชาวอินเดียเคยนับถือพระอินทร์มาแต่เดิม ฉะนั้น แม้ลัทธิความเชื่ออื่น
 จะเปลี่ยนไป แต่ความนิยมนับถืออยู่ หลักฐานนี้เห็นได้จากกรณีที่ศาสนาอื่นในอินเดีย
 เช่น ศาสนาเชน ก็มีพระอินทร์ด้วย แต่พระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีบาลี
 แตกต่างกันไปตามหลักของแต่ละศาสนา ความนิยมนับถือพระอินทร์จึงแพร่หลายไป
 ในชาติต่าง ๆ ที่รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ เช่น ลังกา และประเทศ
 ในแถบเอเชียอาคเนย์

ประเทศไทยก็ได้รับวัฒนธรรมและอารยธรรมจากอินเดียมาแต่โบราณ ศาสนา
 พราหมณ์มีอิทธิพลต่อคนไทยมานาน และต่อมาเราก็รับเอาศาสนาพุทธมาเป็นศาสนา
 ประจำชาติ ความเชื่อเรื่องพระอินทร์ตามวรรณคดีสันสกฤตของศาสนาพราหมณ์และ

วรรณคดีบาลีของศาสนาพุทธจึงมีมาในไทยตั้งแต่โบราณ จากหลักฐานทางโบราณคดี แสดงว่าเรามีความเชื่อและนิยมนับถือพระอินทร์มาก่อนจะตั้งอาณาจักรสุโขทัยเสียอีก ดังนั้น คำานานต่าง ๆ ในเกือบทุกท้องถิ่นของไทยจึงมีบทบาทของพระอินทร์แทรกอยู่ในฐานะผู้คอยช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยาก ลักษณะของพระอินทร์ในไทยจึงแสดงถึงอิทธิพลของพระอินทร์ในวรรณคดีบาลีมากกว่าพระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤต ซึ่งจะช่วยเหลือผู้ใดก็ตามเมื่อได้รับการสวดอ้อนวอนและบวงสรวงเสียก่อน คำานานและวรรณคดีไทยก็แสดงบทบาทและอุปนิสัยของพระอินทร์ตรงกับในวรรณคดีบาลี และแม้แต่เรื่องที่ไทยรับมาจากวรรณคดีสันสกฤต เช่น อุนรุท รามเกียรติ์ ก็ยังแสดงอิทธิพลของวรรณคดีบาลีอยู่มาก เพราะกล่าววว่าพระอินทร์มีชายาถึง 4 นาง มีนิสัยชอบช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก ซึ่งเป็นลักษณะของพระอินทร์ในวรรณคดีบาลีมากกว่าจะเป็นพระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤต เราจึงอาจกล่าวได้ว่าแต่เดิมมาวรรณคดีไทยได้รับอิทธิพลของวรรณคดีบาลีเป็นส่วนใหญ่ในเรื่องความเชื่อเรื่องพระอินทร์ ฉะนั้นเมื่อพูดถึงชายาของพระอินทร์จึงปรากฏตามวรรณคดีบาลี จนกระทั่งถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเริ่มมีการแต่งวรรณคดีไทยโดยแปลจากวรรณคดีสันสกฤต ทำให้เราทราบรายละเอียดเกี่ยวกับครอบครัวของพระอินทร์ตามที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤต ดังนั้น เราจึงอาจกล่าวได้ว่า พระอินทร์เป็นที่รู้จักกันดีในวรรณคดีไทยไม่แพ้ในวรรณคดีสันสกฤตและบาลีเลย แต่เราได้รับอิทธิพลความเชื่อจากวรรณคดีบาลีมากกว่าวรรณคดีสันสกฤต แต่แม้กระนั้น ก็มีความนิยมเรื่องหนึ่งที่เรารับจากวรรณคดีสันสกฤต คือการเรียกชื่อพระอินทร์นั้น เราเรียกตามวรรณคดีสันสกฤต เราไม่นิยมเรียกท้าวสักกะตามวรรณคดีบาลี

ข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงประวัติและความเป็นมาของพระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤตของศาสนาพราหมณ์ ตั้งแต่สมัยแรกที่ชาวอารยันนิยมนับถือพระอินทร์ในบรรดาเทวดามากมายหลายองค์ ตลอดจนจนถึงที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤตสมัยหลัง ๆ และอิทธิพลความเชื่อเรื่องพระอินทร์ที่มีต่อมา ตลอดจนจนถึงความนิยมนับถือพระอินทร์ในศาสนา

พุทธที่ปรากฏในวรรณคดีบาลี และเปรียบเทียบข้อแตกต่างและข้อตรงกันของพระอินทร์ ในวรรณคดีทั้งสองภาษา กับศึกษาถึงอิทธิพลของพระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤตและบาลี ที่มีต่อวรรณคดีไทยด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลจึงเป็นไปอย่างกว้าง ๆ และเน้นเฉพาะ จุดเด่นที่สำคัญ ๆ ในวรรณคดีสันสกฤตแต่ละยุค และวรรณคดีที่สำคัญ ๆ บางเล่มของ บาลี และวรรณคดีไทย เพื่อเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีสันสกฤต บาลี และวรรณคดีไทยในเรื่องพระอินทร์ ผู้วิจัยได้ขอคิดที่ใครจะเสนอแนะผู้ที่ประสงค์จะทำการวิจัยต่อไป ดังนี้

- 1) ความนิยมนับถือพระอินทร์ในหมู่ชาวอินเดียมีมานานและตลอดมา แม้ใน ศาสนาอื่นนอกจากศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ คือศาสนาเชน ฉะนั้นจึงควรมีการศึกษาเรื่องราวของพระอินทร์ในศาสนาเชนด้วย เพื่อจะทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่อง พระอินทร์ในอินเดียอย่างสมบูรณ์
- 2) พระอินทร์ในศาสนาพุทธมีกล่าวถึงทั้ง 2 ฝ่ายคือ ทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เน้นเฉพาะนิกายเถรวาท ถ้ามีการค้นคว้าเกี่ยวกับพระอินทร์ ในฝ่ายมหายานโดยละเอียดจะได้ เรื่องราวของพระอินทร์ในศาสนาพุทธที่ควรแก่การศึกษา เป็นอย่างยิ่ง
- 3) วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของวรรณคดีสันสกฤต และวรรณคดีบาลีที่มีต่อวรรณคดีไทยโดยผ่านทางศาสนา เรื่องราวของเทพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและปรากฏบทบาทเด่นชัดในวรรณคดีทั้งสองภาษา ตลอดจนนามมีบทบาทในวรรณคดีไทยเป็น อย่างมาก เช่น พระพรหม พระวรุณ พระยม เป็นต้น ก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจควรแก่การศึกษา และจะเป็นเครื่องยืนยันถึงอิทธิพลของวรรณคดีสันสกฤต และวรรณคดีบาลีเด่นชัด ยิ่งขึ้น และเป็นประโยชน์ในการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีทั้งสามภาษาใน วรรณคดีเปรียบเทียบด้วย